

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

1873

ԹԻՒ 976

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ մէջ հասարակապետական կառավարութիւնն անուամբ միայն հաստատուեցաւ և Մաք—Մաքսօն մարաշխտին նախագահական իշխանութեանն եօթնամեայ տեղութիւնն արդուեցաւ ազգային երեսփոխանական մեծամասնութենէն : Այս մեծամասնութեան անդամներն միապետական են և նոյն իսկ նախագահը միապետական կուսակցութեան կրօնաբերի : Հետևաբար Մաք—Մաքսօն մարաշխտը ինչպէս նաև իւր կառավարութիւնը, ըստ ամենայն երևանաց, պիտի աշխատին 'ի միջոցի եօթնամեայ, որպէսզի բարեպատեհ առթիւ մի թագաւորական իշխանութիւնը վերականգնեն : որուն պաշտպան կերելի զօրաբանակն ևս :

Իրաց այս վիճակին մէջ յայտնի է թէ Գաղղիոյ այժմեան կառավարութեան ջանքն պիտի լինի՝ հասարակապետական կուսակցութիւնները ակարացնել և վարչական իշխանութիւններէ հեռացնել : Մինչև ցայսօր ամեն գաւառաց մէջ քաղաքապետներն (maire) քաղաքացիներէն կրնարուէին : իսկ այժմեան հասարակապետական կոչուած նախարարաց խորհրդոյն առաջին պաշտօնեայ տը Պրոյլի գուքը ազգային ընդհանուր ժողովոյն մէջ օրինաց ծրագիր մի ներկայացոյց, որով յետ այսօրիկ քաղաքապետներն ուղղակի կառավարութենէն պիտի կարգուին : Գարձեալ նախարարաց խորհրդոյն մէկ նոր որոշմանը համեմատ, զինուորականներն այսինքն թէ ցամաքի և թէ ծովային պաշտօնականներն իրաւունք պիտի չունենան երեսփոխանական ընտրելի լինել, բայց միայն եթէ յանձնառու լինին իրենց զինուորական պաշտօնէն հրաժարել : Եւ որովհետեւ երկու հասարակապետական զօրապետք այս որոշմանը ուշա-

դրութիւն չմատուցանելով՝ երեսփոխանական ընտրելի հանգիստցանք գաւառաց մէջ և պատգամաւոր ընտրուեցան, կառավարութիւնը փութացաւ զրկել զանոնք իրենց զինուորական պաշտօնէն : Միանգամայն ազգային ընդհանուր ժողովոյն մէջ՝ արդէն գտնուող զինուորական երեսփոխաններն հրաւիրուեցան կամ հրաժարել իրենց զինուորական պաշտօններէն եթէ կուզեն ազգային երեսփոխան մնալ, կամ՝ երեսփոխանութիւնը թողուլ, եթէ կուզեն շարունակել իրենց զինուորական պաշտօնը :

Սպանիոյ խռովայնոյ վիճակը՝ այսինքն համազգային պատերազմը կը շարունակուի : Կարթագենէ քաղաքին ռմբակոծութիւնն 'ի կողմանէ հասարակապետական կառավարութեան մեծամեծ վնասներ պատճառեց քաղաքին : ուր օտար զինուոր տեղութեանց նաւատորմի շերտներ կը գտնուին 'ի պաշտպանութիւն իրենց հպատակաց : Թէպէտև յիշեալ նաւատորմի ծովապետներն ոչ պաշտօնական միջամտութեք աշխատեցան որ դադարեցնեն ռմբակոծութիւնը, բայց կարելի չեղաւ :

Ամերիկայի ծովապատակաց Գուպայի մէջ գլխատման առթիւ, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց հասարակապետութեան և Սպանիոյ մէջ պատահած ծանր վէճը թէպէտև տակաւին բարեկամական վախճան մի չընկալաւ : սակայն Սպանիոյ կառավարութիւնը կրօնասանայ խնդրուած հատուցումը տալ և ամեն կերպիւ գոհ ընել զՄիացեալ Նահանգները : Եւ ուրիշ ընթացք մի չկրնար ունենալ Սպանիան իւր այժմեան ցաւալի և տկար կացութեանը մէջ թէև իրաւունք ունենայ : Գանդի Ամերիկայի կառավարութիւնը արդէն ծովային ահագին պատրաստութիւններ տեսած է և պիտի յարձակի Գուպայի վերայ՝ եթէ իւր խնդրած հատուցումն ան-

միջապէս կատարելապէս չընդունի Սպանիայէն : Ռուսիան երթալով կաւեցնէ իւր երկաթուղեաց գիծերը : որով այս մեծագոր ընդարձակ կայսերութեան ոյժը ևս առաւել կը զօրանայ և կը հաստատուի : Պաշտօնական վերջին հաշուոց բոլանդակութենէն կը տեսնուի թէ Ռուսիոյ երկաթէ ճանապարհներն 13,911 վերսթի կը հասնին : (յայտնի է թէ մէկ վերսթի մէկ քիւրմէթէն քիչ մը աւելի է : Բայց յայտնաւէ կը ծանուցանեն թէ կառավարութիւնը մտադիր է ձեռք դարնել երկաթուղոյ մի շինութեան, որ Սիբիրանէն մեկնելով, որ Վոլկայի վերայ է, պիտի երթայ 'ի հարաւային կողմը : Սամարայի մինչև Օրէմպուրկ : Գուցէ այս շինութեան ծախուց պատճառաւ է որ Ռուսիան այս օրերս 15 միլիոն անգղիական լիւայի փոխառութիւն մի կընէ : զորմէ Ռոթշլտի սեղանատունը՝ որ 'ի Լոնտոն, արդէն յայտարարութիւն ըրած է : Այս փոխառութեան հարիւր լիւանոց պարտամուրհակներն 93 լիւայի ծախու պիտի հանուին և տարին 5 առ 0/0 տոկոս պիտի բերեն :

Ռուսիոյ կայսերական կառավարութեան և Գաղղիոյ հասարակապետական կառավարութեան մէջ բարեկամական յարաբերութիւններն հաստատուն են և օրըստօրէ աւելի մոտեմտութիւն կը տեսնան : Այս բարեյաջող կացութեան ապացոյց մի կը համարուի օգոստոսի առաջին մարտի տարեկան մէկ ընթացքը : որով հաճեցաւ սրբոյն Անդրէի կարգին մեծ խաչը յուղարկել Մաք—Մաքսօն մարաշխտին անոր նախագահական եօթնամեայ երկարաձգութեան առթիւ :

Հոլանտիոյ Լա Հէյ թագաւորանիստ քաղաքին՝ Օվէրքիֆթ կոչուած մեծ պանքան սնանկացաւ : Այս պանքային կառավարիչը փախած է, դրամարկել մէջ գտնուած բոլոր արժէքը հետը առնելով :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Արշալուսոյ ճախընթաց բոռով տուած մեր խոստման համեմատ, ահա ամենայն անկողմնապահութեամբ կը ճիւղատարակեմք գնահատութիւններ հետեւեալ հերթմանն, որ Սիւն ամագրոյն Հոկտեմբերի տետրակին մէջ 'ի լոյս բնծայեցաւ :

ՀԵՐՔՈՒՄՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ Մ.Վ. ՍՈՒՐԱՏԵԱՆՑԻ

Եթէ առանց հակասութեան ողկին զրգուելու սիրով կարգացուի, նոյն գիրքը ծայրէ 'ի ծայր լի է 'ի նպատ քրիստոնէական եկեղեցւոյ խօսքերով : քրիստոնէական զգացմամբ կարգաւոր և տեսնելու է թէ ինչպէս եկեղեցին իւր վստիւթեամբ կը ներկայանայ մեզ : և ճանաչեալու է թէ ո՞չք են մեր սուրբ Հայրերը և նոյն զրուածներն ու վարդապետութիւնը, յորոց ոչ յապահուած, ոչ երկարած և ոչ չհանուած կայ այլ պատմական նկատողութիւն և գրուած : Տեսնել պէտք է, որ նոյն գրքով հեղինակը ոչ նոր ու անկախ եկեղեցի երազող է, ոչ գաղտնի յարձակում կընէ, ոչ ալ Երոպայէն վարձեալ է :

Արդեօք մեր ևս տղատութիւն ունի՞մք տակու թէ, եթէ Երոպայէն վարձեալ մի կայ, այն ալ մեր քննադատն է, որ առանց գլխաւոր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անկախութիւնը, իւր թէ արդէն ուրիշ եկեղեցի մը կախեալ է, Աստուծոյ անկախ եկեղեցի երազող յայտնար է և զեր 'ի Ս.Ս. նոյն գիրքը կը հաստատուէ որ Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցին նոր է, ճիշդ է, կախեալ չէ ուրիշ եկեղեցիէ, այլ անկախ է : ուստի և նոյն գիրքը, ոչ շատ են ոչ քիչ բնաւ հակասակ չէ Հայաստանեայց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ ուղիղ վարդապետութեան :

Մեր եղբայր քննադատը առաջին անգամ մըրտու-

թեան խորհրդոյն վերայ խօսելով իւր խօստածքին ձեռքը զգացումն և բարեպաշտ ոգի չունենալը կը յայտնէ : նա չգիտէ որ քրիստոնէական եկեղեցին նիւթապաշտ չէ : Յիսուս Քրիստոս հաւատացեց մտերը նիւթէն վեր բարձրացոյց և ասոր համար էր որ Նիկիոյ ժողովութեան ծննդեան խորհուրդը չէր հասկանար :

Մեր Տէրը Աստուծային խորհրդոյ մարդկան մըտքերը հասու ընելու համար արդարեւ խորհրդաւոր նիւթեր ներկայացուց, այլ ընդ նորքը եղած փրկարար խորհրդոյ յառել սովորեցուց, յորում է փրկութիւնն՝ տպաւորեալ բանիւ և շնորհքն Աստուծոյ և ընկալեալ 'ի մէջ հաւատովը :

Եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդք, ըստորում խորհուրդք անշուշտ զգալի նշանաց վերայ կայացած են : որք անտեսանելի շնորհք կընշանակեն, ինչպէս են մկրտութեան ջուրը, Հաղորդութեան հացն ու զինին, Գործի սուրբ մեռնող, Կարգի ձեռնադրութիւնը, աղօթքներն ու օծումը : Ամենաթեմեան պատկն և ուրիշ խորհրդաւոր արարողութիւնները, Ապաշխարութեան խոստովանութիւնն ու պարտաւորիչ պատուէրները, և վերջին օծման մաղթանքներն ու օրհնութիւնները : Առաջին տեսանելի շնորհաց տեսանելի և զգալի նշաններն են որք իրենց նշանակածները կը ներգործեն 'ի մեզ 'ի ձեռն հաւատոյ և խնդրուածոց : Խորհուրդք եկեղեցւոյ՝ ըզմեղ սրբող սուրբ բաներու նշաններ են, որք իրենց մէջ պարտաւորեալ ճշմարտութիւնը կը նշանակեն : Արեւմտ քրիստոնէից հաւատքը նշանին ներքին փրկարար խորհրդոյն վերայ է : իսկ արտաքին նիւթը, ձեռն ու արարողութիւնն է առաջադրութիւն, միջոց, առթիւ, օրիւնակ և նշան, որովք կը հրաւիրուի և կը նշանակուի աստուածային շնորհքն ու փրկութիւնը : «Խորհուրդք է տեսանելի կերպ, կամ եղանակ, կամ ձեռք կամ նշան անտեսանելի շնորհաց» : (Օգոս.) «Խորհուրդք եկեղեցւոյ

են ծէսք և արարողութիւնք ինչ յԱստուծոյ սահմանեալը, յորս միջնորդութեամբ զգալի նշանակաց ցուցեալ և տուեալ լինի արժանապէս ընդունողաց զօրութիւն և շնորհք աստուածային» : (Սաղմոյ) : «Որ ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ, ոչ կարէ մասնել յարքայութիւն երկնից : զի այն որ զգեցեալ է զգեցաւ մահու, զանիկայ և զապականութեան և ոչ երբէք աւալէ ըզտէրուական նշանն : օտարոտի է և անցաւոր : քանզի չունի զմասանին արբունական . . . (Յոնան Ոսկ) :

Մեր կարեկցութեան արժանի քննադատը երբ մարմնոյ աչքը մարմնաւոր նիւթերու վերայ կը յայտնէ, և 'ի նոյնմէ միայն փրկութիւն կը քարոզէ, կը նշանակէ թէ չէ հակադէմ տակաւին Մաշտոցի մկրտութեան կանոնի մէջ յիշուած (նոգեալ չորսը) և Քրիստոսի ասած 'ի հոգեւոյ ծնունդը) :

Ահաւասիկ յայտնի կերելի որ Հայաստանեայց առաքելական ուղղափառ սուրբ եկեղեցին ևս այսպէս կը հաւատայ, և փրկութիւնն ու շնորհքը յԱստուծոյ կը պատէ, որ նորքը կը շնորհէ մեզ : ինչպէս որ նա ինքն զատեալ Մաշտոցի մէջէն վկայութիւն բերած մի հատուածով կը հաստատուէ առանց զիտնալու, թէ շնորհքը, մեղաց բողոքիքն, սուրբ Հոգեւոյն բնորոշութիւնք են Հօր Աստուծոյ որդեգրիքը՝ յԱստուծոյ կը պատուի և հաւատքով կը խնդրուի և կընդունուի : Բայց քննադատը հակառակութեան վայրապար հետազոտութեան մէջ հաւատք կը տրոնէ, որ դասերի չունի, ինչպէս որ չգտնի և «ոչ ինչ շահեցան որք այնպէս գնացին» :

Բարի հոգիէ թեւադրուած շերտի մեր քննադատը երբ սա խօսքին մէջ աղանդաւորութիւն կը գտնէ. «Պատմական յիշատակարանը՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ նշանակաւոր առանձինն ոչ ինչ չեն աւանդել քրիստոնէական ներքին սովորութեանց մասին» :

Եթէ այս խօսքը տղանդաւորութիւն է, ուրեմն ինքն

ԱՐՇԱՅԻՆ

Կ. Պոլսոյ ազգային լրագրութեան կիսամյակը, թէ յիշեալ մայրաքաղաքին Հայոց ընդհանուր ժողովը՝ հաշտեալ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ՝ վերջացեալ ամսոյն 16ին աստիճանաբար զմեզ հասցնելով իրենց քննարկութեան արդիւնքները, ձեռնարկ եղև ըստ հրամանի Բարձրագոյն Դրան, ազգային Գաղափարական ժողովը ընտրելու ըստ արամադրութեանց Սահմանադրութեան:

Ներկայ գտնուող եկեղեցական և աշխարհական երեսփոխանաց խոր ջգի կը հասնէր, և քուէարկութիւն լինելով՝ զոր հազի միայն քուէից բացառեալ տաւաճութեամբ ընտրութեան, որոց անուանքն հետեւեալներն են, զորքուէից կարգաւ կը նշանակեմք:

- Վսեմափայլ տեսարք
Ստեփան Էֆէնտի Արղումանեան, քուէ 59
Առաքել Կէյ Յօ. Տատեան » 43
Սիմէն Կէյ Մազաւտեան » 42
Ստեփան Կաշա Ասլանեան » 41

Եւ որովհետեւ Գաղափարական ժողովը ի 14 անդամոց բաղկացեալ պիտի լինի, Նոյեմբերի 23ին ուրբաթ օրը նորէն քուէարկութիւն եղաւ մնացեալ անուններն ևս ընտրելու՝ առաւելագոյն քուէ ստացող 20 անձանց մէջէն: Կը տեսնեմք թէ Կ. Պոլսոյ ազգային կուսակցութիւնները մեծ կարեւորութիւն կուտան Գաղափարական ժողովոյն ընտրութեան. որովհետեւ նոյազգայնութեամբ ստորին ժողովուրդէն 1500—2000 հազի ներկայ գտնուեցան այս ընտրութեանն: Եւ քուէարկութիւն Աստուծոյ, առանց խռովութեան և առանց գլխաւոր անկարգութեանց կատարեցաւ: Տար Աստուած, որ պատրիարքական Աթոռոյն ճշդապահ ընտրութիւնն ևս հանդարտութեամբ կատարուէր և բարեկարգութիւնը կարելի եղածին չափ յաջողէր ազգային անկախութեան և ցաւալի անկարգութեանց, որոց ժամանակէ մը ի վեր տեսաւ լան եղած է Կ. Պոլս. անկարգութիւնը՝ որոց ազգայնութիւնը դաւաճական ազգայնաց մէջ ևս սկսաւ երևան ելլել:

Յուշ. Երան կը լինէր թէ վսեմա տեսարք Առաքել Կէյ Յօ. Տատեան, Ստեփան Կաշա Ասլանեան և Կարապետ Էֆէնտի Գաղափարական ժողովը:

Ինչ կատ: Եթէ Ա. քննադատը ինքզինքն Հայ Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ կը համարի և եթէ նպատակը բարի էր, թող ցոյց տար պատմական յիշատակարանաց մէջ Հայ աստիճանաց եկեղեցւոյ նկատմամբ առաւելին քան մի ըստեմ՝ նորա քրիստոնէական ցեղին սովորութեան մասին, որով մեծ ծառայութիւն արած պիտի լինէր իւր պաշտօնակցին կողմէն եկեղեցւոյն և ազգին. և որովհետեւ ան ինքն ևս չպիտի կորսուանց ցոյց տալ ուրեմն գիրքին հիշմանը բողոքականաց նպատակով ծառայութիւն արած չէ, այլ քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնի վիճակը ստորադրած է ըստ իմաստից սուրբ գրոյն կողմէն դարձեալ Եւրոպայի նոյն ժամանակի սովորութեանց համեմատ: Այս աստիճանական սովորութիւնը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մինչ ցարդ սրտած լինելը գրքին հիշմանը քիչ մի վարը կը խոտորակուի: Բայց քննադատը այստեղ տեսնել չուզիր որ ուրիշ տեղ հորքէ: Բայց դու, բարեպաշտ ընթերցող, ասանկ մտքաշարժումներ առած թիւր բացատրութեան մի դայութիւնը: Եւ ուրիշ նկատել և տես որ հիշմանի նոյն տեղի նկարագրութիւնը որչափ սուրբ և ոչ չափ կենդանի է, որ կը պատկերացնէ մեզ նախնի քրիստոնէական եկեղեցւոյ ներքին հրեշտակային սուրբ և խաղաղ կեանքը: Եւ ասանկ պիտի գիտնաւ որ պատմութիւնը պատմութիւն է, կրօնագիտութիւն չէ. աստուածարանութիւն չէ, ոչ Մաշտոց է, ոչ ժամագիրք, ոչ շարական և ոչ այլ ինչ, բայց միայն պատմութիւն է: Ինչ րան ու ինչ չափ որ պատմութեան կը վերաբերի, զոյն ու այն չափը պէտք է գրուի:

Պ. քննադատը Հայրդուրթեան կենտրոն խորհրդոյն վերայ ևս խօսելով գրքին հիշմանը կը հատարարուի. և որովհետեւ այստեղ ալ խնդիրը բարի վրայ է, մեր ցոյց կատարէ որ բոլոր հասարակ չղայուններ:

Մեր նախնիք գործածել են անխորի օրինակ, յիշատակ, առաջադրութիւն. նոյնպէս գոհութիւն սուրբ և

հան հրաժարելու են յազգային երեսփոխանութիւնէ: Յաւոք սրտի բարիք վերը. վսեմա յիշեալ մեծաշուք երեւելի անձինքն, որք ճշմարիտ ազգասիրութեամբ ուղեորեալ են, ինչ պատճառաւ պիտի հրաժարին՝ բայց եթէ երեսփոխանական ժողովոյն անդամոց ոմանց անկարգ և իր կրիւք ընթացիցը համար, որ վերջին ազգային խռովութեանց պատճառ եղև խռովութիւնը որք զժաղաղաբար կը նան վերանորոգուիլ ցորչալի որ անձնական կիրքը կը տիրէ յիշեալ ժողովոյն մէջ՝ պատրուակաւ ազգ. օգտից:

ՈՍՏԱՆԻԿ ՏԵՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Առաջադրուող Յունիսի 30 թուոյն մէջ՝ վերոյիշեալ վանեցի Հայ երիտասարդին վրայօք խօսելով գրած եմք թէ՝ «Թէպէտ աղքատ ծնողաց զաւակ է, բայց լաճնուս նայելով՝ փարիզի երեւելի անձանց հետ տեսակցութիւն կընէ, հայկերոյթները կուտայ նոյա, և ուրիշ մեծամեծ ծախք կընէ...: Բայց պարոն Ռատանիկ ինչպէս արդեօք յաջողեցաւ, կընէինք, պաշտի հարստութեան տէր լինել, որ ընդհանրապէս գրագիտաց բաժինն չէ. ահա այս է զարմանալի և հետաքրքիր դադանքն, զոր ժամանակն պիտի յայտնէ մեզ՝ կը յաւելցնէինք:

Հնգամեայ ժամանակ բաւական եղաւ այս հետաքրքիր և ցաւալի գաղտնիքն յայտնելու հասարակութեան: Գաղանքը որ թէպէտեւ ծանուցեալ էր մեզ երբ վերոյիշեալ տղանքը կը հրաժարուէինք, բայց համբերեցինք և չուզեցինք յայտնել զայն, յուսալով թէ իւր դատապարտելի վարքը կը շարունակէ և վերջապէս յուղղութիւն կը վերադառնայ:

Բայց որովհետեւ պարոն Ռատանիկ զժաղաղաբար նոր խաբէրայութեան մը ձեռք զարկած է՝ որ Հայ անուան անպատուութիւն կը բերէ եւրոպիոյ մէջ, ուստի վերջապէս հարկ կը համարեմք մեր ընթերցողաց հաղորդել նորա պաշտօնակցին ընթացքը և յիշեալ խաբէրայութեան դէպքը, զոր փարիզի մեր մեծա. թղթա. կիցը հետեւեալ կերպիւ կը անուցանէ մեզ:

«Ինչպէս թէ Մարգարեան վանեցի երիտասարդը՝ որ վստահականաց ոմանց մեծաշուք մարդուն ղանաղան խաբէրայութեամբ ձեռք ձգելով ու և բողոքական լրագրաց մէջ մար կաշառելով իրեն վրայօք ղանաղան սուտ գովեստայն բառեր, առանց երբեք խորհրդոց սրբարար զորութեան վերայ տարակուսելու: Բայց աղանդաւորը նոյն բառերը շարունար գործածեալ են եղեր. նորա չեն հաւատար եղեր, մեզ ինչ փոյթ, նորա ըստորուժողան դաւոր, հարկաւ չպիտի հաւատան:

Քիչ խորհրդեքն ոմանք աղանդաւորաց անունը բողոքական լինելուն համար չէին ուղէր (բողոք) բառը խօսիլ կամ գրել. նորա տեղ ուրիշ բառ կը փոխէին. ոմանք ալ (աւետարանական) ըստիւր հերակիսութիւն համարեցան. որ աստիճան տկարամտ մտնաւորութիւն են ասոնք: Մինչև անգամ լսելի յոմանք, որ գիր կամ օրի չիմանէր բողոքական կանոններն, ոմանք ալ կը գովէին բողոքականները հայհոյութիւն չընելուն համար. այս կերպիւ թէ իրենք իրենց ընտիր բարեմասնութիւնները այսոյ կը յաւանդեն, և թէ օտարաց կարծիք կը տան թէ իրենց եկեղեցին կը իրարմտիւն ոյգովի մոլութեանց, և ահա այս է կատարեալ աղէտութիւն. ուրիշ յատաճ եկած է և կու գայ այնքան պառակտումներ: Բառերու և նիւթերու նայելն էր, որ մինչ ցարդ բրիտանական եկեղեցին այսպէս տառապնաց և սխալ տառապնացն էր գեռ:

Եթէ մեր քննադատին արածը հակառակութիւն չէ և եթէ իրօք գրքին հիշմանը աղանդաւոր կը համարի, սուրբ խորհրդոց օրինակ, նշան, և արարողութիւն առնուներ տալուն համար, չըլտեմք ինչ պիտի համարի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սրբազան Հայրապետ սքանչելին Սահակը, որ այսպէս կը խօսի, «Յէ հաստատեալ կայ ի նոսա (չեկեղեցիս) աշխուհական սեղանն, յորոյ վերայ գտաց և գլխին պատարագեմք, յօրինակ կենդանարար մարմնոյ և արեան Բրիտանի, որ միշտ անծախսապէս բաշխի ի մեզ, ի բաւութիւն և ի թողութիւն մեզայ»: Հայոց Հայրապետը յօրինակ լինել ալ կը խոտորակուի, բաւիչ գործութիւնն ալ կը հաւատայ. մեր քննադատը ինչպէս կընայ զասիլ հիշմանի յիշողը

ներ հրատարակել տուած էր և ինքզինքն իրրեմեծ հարուստ հայկազուն պայազատ մի (բրէնս) ինքիցայացած էր շաւանուս, Ռատանիկ տէր Մարգարեան, կընեմք, վերջին անգամ Կ. Պոլսէն մեկնելով ի Պէճիքա կերթայ, ուր նուրաւոր նեղեմաւ հարակիւրթեամբ կը յաջողի եւրոպացի մեծահարուստ ընտանեաց մի հետ ծանօթութիւն ստանալով, անոր գեղեցիկ գասեր հետ նշանուելու, ինքզինքը հայկազուն իշխան և վսեմա. Նուպար վաշայի ազգական ձեւանելով: Հարսանեաց հագեւոր հանդէսը այսինքն պատկի արարողութիւնը կատարելու համար Սրբոյնէն Հայ քահանայ մի բերել կուտայ և ամեն բան կը պատրաստէ: Սակայն իւր վրայօք լաւագոյն տեղեկութիւններ արուիլ հարկ կը լինի. զոր փարիզի օսմանեան գեսպանէն ձեռք ձգելու անկախութեամբ, պարոն Ռատանիկ իւր նշանածին ազգականաց միոյն հետ ընկերացեալ, ի մայրաքաղաքս ի փարիզ կու գան և ըստ իւր սովորութեան վառաւոր երկնի կառքով մի ի մեծ պանդոն (կրանտ—օթէլ) իջնելով վեր կը լինէ քիչ մը հանգստանալու: Այն միջոցին երբ կառքը տակաւին վարը կը պատկէր յանկարծ փարիզի ոստիկանութեան կողմէ գործակալ մի և ուրիշ մարդիկ գալով կը ձերբակալեն զարարոն Ռատանիկ և իբրեւ ժամանակէ մը ի վեր ծանուցեալ խաբէրայ պարտապան (սորան տըրքէ), Մարգարեան կը զննեն, արդիւնքով որ չանտեսուի որ և է անձի մը հետ: Աւելորդ է զրուցել թէ այս պատճառաւ սուղարկեալ հարսանիքը ետք կը մնայ:

Յաւ է մեզ, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգասիրաց, որ այսպիսի խաբէրայ ու միւլար վարքով՝ Հայ անունը եւրոպիոյ մէջ կարատուորէ տէր Մարգարեան Ռատանիկն, յորմէ զժաղաղ Հայոց ազգը պատիւ կը պատէր:

Յուրիս, 11 Նոյեմբեր 1873

Յարգոյ հրատարակել Արղաւաւոյ:

Տեսնելով որ ասիէ առաջ իմ մասնաւոր նամակս մէջ աստ դատուող հայազգի երիտասարդաց վրայ գրած վրդիկ տեղեկութիւններս ձեր պատուական օրագրին մէջ հրատարակած էի որ հրատարակութեան նպատակաւ գրած չէի, այս պատճառաւ համարձակով այսօր հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդել ձեր Զուլեցեային մէջ գտնուող Հայ երիտասարդաց վրայ. զորոնք եթէ արժան դատէր, կընար հրատարակել:

Եւ ինչո՞ւ կը պայթանի նորա յօրինակ բառէն:

Մեր քննադատը որչափ յատաճ գնաց այնչափ կը մոլորի, և այնչափ կը լրաւանայ, որ եկեղեցւոյ խորհրդաց տալիքներն լինել կու տանայ. «Այդպիսով արդարեւ կատէ նա, թէ զրքս հեղինակը ինչու եկեղեցւոյ դուաւ, նուրիւնքն այսքան տարբեր կը ըստարտի, ինչո՞ւ սուրբ խորհուրդը ի նշան բացատրելով առաքելական սովորութիւնը նկատել տալու այսքան կը ձգնի»: Ինչո՞ւ Պ. քննադատը որ իւր եկեղեցւոյ խորհուրդներուն անտրելիան լինելն ալ չգիտէր. տեսէր որչափ այդպիսի կամակորութիւնը...: Բայց եթէ ըսէ որ ինքն այդ խօսքով գրեցն անկարելի ուղած է, լաւ, մեր ևս վրէժ հատարեմք, որ ինքն ալ քիչ մը վերը թէ և աղանց ճշման բառն արատաւելու նշան լինելը կը ըստանի, տեսելով «Բայց այն ասանկ այժմու պէս գրեցնով կը զրքս չկար, այլ հաւատացեալք Աստուծոյ ձեռնադրութեամբ ու աղթելով կը ինքն զՀոգին սուրբ: Սուրբ Նիկիոյցին ևս յԱռաքելոց անտր այնպէս գաւանդելով կը հաւատայ և օծութեամբ ու աղթութեամբ կը կատարէ»: Այս խօսքերը քննադատին են. ընթերցող լաւ խորհէ...:

Եկեղեցին ինչ բանի կը հաւատայ: Խորք Հոգւոյն ընդունելութեանը: Ինչ բանով: Գրեցնով:

Ուրեմն զորչափ սուրբ Հոգին ընդունելու նշանը կը լինի, որով կը արտայայն կը զորանոց և կը լրանորի Բրիտանի: Ահա տառնք բառի ևս նոյն խօսքը կը լսուի. ուրեմն յայնչափ բառով է, ո՞չ. այլ կրից, այլ կամաւ պաշտութեան:

Քննադատին վերոյցրեալ խօսքն սա ևս կը համարեմք որ սուրբ Եկեղեցին այսօր բոլոր մի այնպիսի կերպիւ կը կատարէ, որ Աստուծոյ ժամանակ ուրիշ կերպիւ կը կատարուէր. ինչո՞ւ ուրեմն գրքին հիշմանը բողոքական համայն ծառայութիւն ըրած պիտի լինի, (Հայաստան-

Ըստ մեծի մասին տրու թուականներն եկած են . Տիֆլիսէն, Երզնայիցէն, Երևանէն և Զայաստանի տրու քաղաքներէն, և զանազան ուսմամբ գրագիտն :

Քաղաքիս մէջ դասնին 22 Հայ երկրաստորդք, որոնց մէջ ամենք Յորիկէ երեք քառորդ հետե Քիւստանիս գիւղը մանկավարժական դպրոցն ուսանին, այլք քաղաքիս համալսարանը և դասական գրութիւնը յոճակներն նախապէս երկու Հայ օրինորդք ևս գտանին աստ, և թէ յորթիսն սորվելու գրագիտն :

Այս երկրաստորդներուն հետ զանազան առթիւ տեսնուածն . զուարճութիւնն ունեցանք պարուն Բ.ին հետ, և հաստատեմք որ անոնց ընկերական վարքը մեզի միշտ սիրելի երևցաւ . անոնց վերայ հայկական պարկէշտութիւն մի նշմարեմք, և երբ իրենց մարտը հայերէն խօսակցութիւնն լսեմք որուն մէջ ամենեւին օտար բառ մի չեն գործածել, և մեծ հաճութիւն գգամք : Այս երկրաստորդները ծախարի են եւրոպական գիտութեանց . ամէն քորոշեալ նպատակի մը համար զանազան գիտութեանք գրագիտ, ինչպէս և են քիմիականութիւն, բնական գիտութիւն, բժշկութիւն, ծարտաբանութիւն, իրաւագիտութիւն, մանկավարժութիւն և այլն :

Ազգայնութեան ոչին մասն պահելու և իրարու հետ յոճակ տեսնուելու նպատակով ինչպէս արդէն գրած էմ, ընթերցատուն մի հաստատելու համար կանոնադրութիւն մի պատրաստելու գրառած էին . նոյնը այժմ աւարտած են և ասկէ ետքը շարունակ մէկ կամ երկու անգամ պիտի հաւաքուին . բնիկ երջատուն մէջ, որ բառական լրացումներ ևս ունին համալսարանէն և թուստանէն, ազգային և ուսումնական խնդիրներու վրայ խօսակցելու համար և երբեմն արտեսարտութիւններ պիտի ընեն, որոնց մեք ևս պիտի մասնակցենք : Քանզի կրնաք երեակցել ո՞րքան միմիկարութեան, քանի՞ ընկերութիւնէ հայտ մը որ ընդ օտար աստիճան գտանի, երբեմն երբեմն ազգային ընկերութեան մէջ գտնուի և մի քանի ժամ իւր մտքներն լեզուի խօսելու լսելու . չէ՞ որ աս ժամանակեայ կերպիւ գոնէ անխիտ տեսնուող օտար երկրի մէջ գտնուիլը, չէ՞ որ իւր սիրաբարբաթի և ազատ կիին վրայ մեծ յոյս մը ևս տածէ, մտածելով որ սոյն աշխոյժ և ինչեւէմ երկրաստորդք իրենց ուսմունքը այս անկ կատարելագործելով ի հայրենիս պիտի վերադառնան որ մը, գիտութեան և ուսման բոլոր սիւնն ծառայեն մեր համազգեաց մէջ, որպէս շատերը անտարակցեց զխոն յայդ եւ և մեծարեւելցութեան և ուսման յարգը և նոյն օգտակար լինելը, բայց դժբաղդաբար նոյն երկրներու մէջ պիտի եղած դատարարականք և բնօժտութիւնը չունին իրենց փառքը յայդեցնելու :

Այս երկրաստորդներէն մին այսինքն պարուն Վարդանանց՝ տաղանդաւոր և աշխոյժ երկրաստորդ մէկն է . բաւական արդիւնքի ի վեր Յերմանիոյ համալսարաններ :

Եւ այս Եկեղեցիին առաջին յրջանին մէջ արաքեւական սովորաբանք կրկնաւոր . բնիկն համար . կրտսնէ՞ք որ մեր քննադատը իւր խօսքովը կըրտատուի Հ.Մ.Վ. Մարտանանցի չատածը սա կըրտաւ, ինչո՞ւ ուրեմն Եւրոպական կըրտի և Սառ . . . : Այս ոչ բարեբաւութիւն է, ոչ քրիստոնէութիւն է և ոչ ալ ճշմարտութեան հոգիին յոտով եկած է :

Սրբանապատիւ հայր Մելքիսէդ Վ. Մարտանանցի կեղեցական պատմութիւնը երբեք ճշմարիտ ու բարեկազմ քրիստոնէի գայեթակերութիւն չլինիր, այլ «աւանանքն ու յոյզողները կըրտականքն իրենց տնձին կրտսեան համար» : Սեր քննադատը փոխանակ չգիտցած քննելու, երանի՞ թէ ինքիքն քննէր և չուտով ապաշխարեալութեան գտնար, որովպէս քաղութիւնը նորաւոր յանցանք և ևս չգիտարանար :

Գտնամք մեր խօսքին . Վ. քննադատը սարկաւազութենէ լուծուած լինելուն համար մոտացիր է որ խորհրատարին մէջ ևս քանի մի տեղ յիշատակ, աստ խորհրդիւն, հայ, գիտի և բաժակ բառերն յիշատակեն . արդեօք ասոնցմէ ևս գայեթակերութիւն է . եթէ չէ գայեթակեր, թող ասկէ ալ չգայեթակի :

Գրքին հեղինակը «Երազց հետ հաշուել և ապա գտնութեան հայը բնիկանէ», ասելուն համար գտնուած է մեր քննադատի, իւր թէ բողոքականաց աշխատքը քրիստոնէի կախարակէ . ինչո՞ւ . փանդի տրու (բողոքական) նախ կըրտական և ապա կըրտականէ, և երբ : Մեր ևս կըրտական սիրով կը յորդորեմք զիսք որ Ս. Աւետարանի մէջ Տեսնենք մերոյ նոյն կենարար խորհրդայն աւանդած տեղը քանի մի անգամ կարգայ . որ պիտի տեսնէ, որ Յիսուս ևս հայը կանոն, նախ կըրտական կըրտական, և ապա աշխարհայն կըրտայ ուսնելու . նոյն պէս և բաժակ ասոնով նախ կըրտականայ, ապա կըրտական և աշխարհայն կըրտայ խնդրէ :

Բայց մեր քննադատը ինչ պիտի ասէ արդեօք, երբ

բոլոր մէջ փիլիսոփայական բարձր ուսումներով դպրած և միանգամայն մանկավարժական արձեւտին հմուտ է . և այժմ տալեալն զիտութեանց պարագիւր միանգամայն աստ գտնուող Հայ գեղահա մերկաստորդաց վրայ հսկէ և հոգ տանի :

Արժան համարիմ նաև քանի մի տող գրել իմ սիրելի բարեկամ արտոն Յորթիկէն Ս. Երկրանցի վրայ, զոր և տարի առաջ քանի մը ամառն համար աստ գտնուելով ճանչցած էմ . Սոյն երկրաստորդը 7-8 տարեկանէ իսկ եր Գերմանիոյ և Զուիցերլանդի գնդոցները և համալսարանները յոճակելով մի քանի տարի առաջ քիմիաբանութեան համար տօքթորի տիքիս ստացած է և այժմ քիմիաբանութեան դասատուութիւն ընէ : Պարուն Ա. Երկրանցի բառարան շատ քաջ և յաջողակ է իւր պաշտօնի մէջ, փաճառականական մեծ գործարաններէ, ինչպէս նաև երկերի գործոցներէ շահաւետ առաջարկութիւններ եղած են իրենց լոյսը ինքը մերժած է նախամեծար ընտրելով աստ միտը աւագած : Սոյն տոճառագար երկրաստորդը, որ չիտակը մեծ պատիւ ընէ մեր ազգին ասանկ լուսաւորեալ քաղաքի մը համալսարանին մէջ դասատու լինելով, անշնչեալ գործնան մէջ ի Տիֆլիսիս հայերէնի վերադառնալու գիտաւորութիւնն ունի, որովհետ զինքը կանչած և մեծամեծ խոստմունքներ ըրած են՝ մեր դուրսէն լսածին համեմատ . ուստի հաւանական է որ անդ միայն ազգային մեծ պաշտօնի մը :

Այս առթիւ չէմ ուզել մոռնալ յիշելու այն ազգասէր և մեծարգոյ անձը՝ որուն հետ բարեբաղդութիւն ունեցանք ասկէ գրեթէ միկուկէս ամիս առաջ տեսնուելու . թէ և կարճ միջոց, բայց այս վարդ անտութեան մէջ նշմարելիք անոր վերայ ոչ միայն հայրենասիրութեան փառ ետեղ մի, այլև փառակ և գործողութեան հայրական մէր մը աստ գտնուող Հայ երկրաստորդաց համար, որով մեր բոլոր համակրութիւնը գրաւեց : Պարուն Երկրանցի, այս է մեր վերոյիշեալ ազգային անձը, մասնաւորապէս Ս. Պիղիպպոսի հետ կեանք էր յիշեալ աղիւ երկրաստորդաց այցելութիւն մի ընելու և միանգամայն խրատայն և յորդոր աստ անոնց, որ իրենց ուսմանց մէջ յարաբերեն :

Նոյնին մեկնելու օրը մենք ևս պարուն Բ.ին հետ պատահաւոր ի կայարան գտնուելով՝ արտաբար տեսարանի մի ներկայ գտնուցանք : Յորդ մեր Հայ երկրաստորդները ի կայարան կեանք էին բարի ճամբորդութիւն ծանկթելու իրենց բարեկամին և բարեբաւին : Երբեք անկէ մեկնելու ամիսներէ ժամանակ կար : Վ. Երկրանցի վերոյիշեալ գրան առջև կայեան և Հայ երկրաստորդները նորա առաջ խոսք մի կաղնած զիրենք՝ քաջաւերէր և յորդորէր . սպիտակ և եռանդուն բանիք . վերջապէս չոգեկառքը սկսաւ շողիլ վեր մէկ և այս քաղցր տեսարանը մեր մտքին մէջ կենդանի մնաց :

Գիտնայ թէ Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցին ևս ի Քրիստոնէութեան կենարար խորհրդը ճշմարիտ յառաջ կըրտահայ և ապա կըրտահայէ . և այն միջոցին անդամ անկարարար հաց և բաժակ կանոնանէ և բողոքական եղած չլինի : Բայց ևս տարակուսած էմ չգիտմի՞թէ որո՞ւ գէ՞մ է իմ խօսքս, կատարեալ Քրիստոնէի՞, թէ Երազայի, Հոյո՞ւ, թէ օտարազգայ . քանզի ոչ քրիստոնէութիւն գիտէ և ոչ Հայ եկեղեցին կըրտանէ . աւանկ մարդու ինչ խօսելու և ինչ հատկացնելու . ասանկերուն համար է անշուշտ Ս. Կորնելոյն սա խօսքըրը «Մարդք աստիկանեալք մօք, յամենայն ժամ ուսնին և երբէք ի գիտութիւն ճշմարտութեան ոչ հասանին» . որը ոչ երբէք եկեղեցին ի լաւ անդր, մարդուք և մարդուց ոչ ցանկցեն . այլ դու խորհելի՞ր ի նոյնանէ :

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնի Ս. Հարթ անխախտ գործածեք են իւր նուիրական բառեր նշան, յիշատակ հայ, գիտի, օրինակ, ջուր, լույ, մեռն բառերը, և կըրտատոճանին որ Եկեղեցւոյ խորհուրդք բառ արտաքին կատարման իրենց նշանակած ներքին շնորհաց արտաքին նշաններն են . համայն և այնպէս խորհրդոյ՝ վերջ կաղնածութիւն մատակարարելու ալ կըրտատոճանին և ամենայն ջերմանալու թեմա կըրտատուն . զոր օրինակ լինի տեսական հացի տեսակ լինի քիչ մարմին եւ ընդ տեսական գիտնայ տեսակ լինի արիւն Տեսնենք մեր Յիսուսի «Քրիստոնէ» : «Մը» տալեալութիւն ունիմք զայն հաց միւս ի փառս և ի յիշատակ Քրիստոնի օրնէն . . . : Քանզի զեղան ի զերայ մեր Քրիստին շնորհաց՝ առան յիշատակի, գոհարիւնն սուրբ, և մեռնն արարար, ասոնք տէրեւականք են . . . : Այս և թէ յայցանք (ի հաւատոյ և ի սիրոյ) կատարողքն վրիպին, զինչ և գործեն ի նախիր դանդաշեն . զի նա ոչ թէ ի տարրն հայի կամ ի նիթն աննիթն բնութիւն, այլ ի հոգին և ի սէրն որով տարրն ընծայի : Չի՞ Քրիստոն Յիսուս, ասէ առաքեալն Պաղոս, ոչ այլ ինչ բայց

Նախա չվերջացուած զաւոր սրտի խնայեմ ձեռք, որ Յորթիկէ հայազգի երկրաստորդք այն օրերս իրենց անդամներէն մին կորուսին : Պարուն Կարտայեալ Վ. Հոյո Նորթալի Վ. անկէ եկած էր աստ երկու տարի ի վեր և մաթ իմաթիական գիտութեան պարագիւր, երբ ամեն ի վեր անկողնոյ ծառայելով ժառանգական հիանալութեան մը, տանն օր առաջ իւր մանկանայուն կրթեց : Հասակի 27 ամաց : Բոլոր աստ գտնուող Հոյոս անոր յորդարեալ օրութեան տիպար հոնգիան ներկայ գտնուել, ցանք որ ցաւալի տպաւորութիւն մը ըրաւ մեր վրայ : Ընդունելք պարանիւ իմ յորդանոց հաւատարմը : Ս.

ԴԱՐՁՆԱԼ ԵՐԵՄԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ

Արշալոյ նախնեաց թուով ցաւօք սրտի ծանուցիւք թէ յիշեալ առժամանակեայ պատարարական փոխաները ի մասին քաղաքիս ազգային ընտանեկան ցաւալի եղելութեան մը առ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանն գրած նամակին փոխ լրագրոյն մէջ հրատարակել տալը մեծ անխնայութիւն մըն է ամեն կերպիւ :

Այս անխնայութիւնը չյապաղեցաւ գրագիտ և տխուր տպաւորութիւն մի ընել քաղաքիս ողջամիտ Հայոց վերայ՝ վասն զանազան ազգայնա պատճառաց, զորս խոհեմութիւնը թոյլ չտար մեզ բացատրել այստեղ : Սակայն նոյն ազգայնա հետեւութեանց առաջը առնելու համար, իզմիկի ազգային երեւելիներն՝ միաբանութեան ֆաղաքական ժողովոյն, երկիցս ի խորհուրդ գումարուելով, միաբան հաւանութեամբ որոշուեցաւ իմաց տալ գերաւ Երեւանի եպիսկոպոսին՝ որ անցապաղ վերադառնայ ի Պօլս . ուսկից եթէ եկած չլինէր, փորձանք մի պակասած պիտի լինէր զմիւսնաբանակ Հայոց գլխին :

Ազգային ֆաղաքական ժողովն երկու մեծ անգամք անցեալ շաբթու զիշեալ որոշումը ի պաշտօնէ հաղորդեցին մեր առժամանակեայ Տեղապահին . որ խոստացաւ ի գործ դնել զայն զինի 8 աւուրը, այսինքն այս շաբաթ մեկնիլ :

Բայց այս խոստումն անկեղծ չէր . այլ իւր նպատակն ժամանակ չահելէր, կուտակցութիւններ գտնել և ժողովողեան մէկ մասն ընդդէմ ազգային օրինաւոր իշխանութեան և ընդդէմ ժողովողեան խիստ մեծաբոյն մասին գրգռելով՝ իզմիկէն չէր թաւ . ուր ազգային հոյակապ Առաջնորդ արանին մէջ խիստ հանգիստ կեանք կանցնէ՝ հազիւ թէ տասնեկինգ օրն անգամ մի

միայն հաւատք սիրով յաջողեալք . . . : Գիտնէ որ ուստի արեան յիշատակ : Արդ որպէս զժողովեալ պատկերն ոչ է կենդանի և ոչ կենդանայնոցանէ ունի զօրութիւն, այսպէս և սա թէ լոկ օրինակ էր, ոչ ինքն կենդանի և ոչ զայս սրբէր : (Լամբր) :

Ահա այս ամեն խօսքերն յայտնի է որ լոկ բառերու և նիթերու շնայիք ճշմարիտ հաւատացեալ, այլ հաւատով և սիրով նորա ներքին ճշմարտութեան և հոգւոյն :

Ճշմարիտ հաւատացեալն ինչո՞ւ պիտի գայեթակիլ քան բառերն, զորս նախնիք հաւատով արտասանեցին, բարոյրեցին, մեղ աւանդեցին և նոյն հաւատաւուն հաւատարմութեան : Միթէ՞ ճշմարիտ քրիստոնէայն չգիտէր որ ի քառարիւն եւ ի քոյրարիւն դաւանած մի գերաւ գոյն բան է, մի անհաս խորհուրդ է և որդաբործութիւն կամօր և բանիւն Յիսուսի . որուն թէ բողոքականք չեն հաւատար՝ կըրտանակէ թէ Յիսուսի խօսքին և կամքին ոչ արժէք և ոչ հաւատք կըրտանէ, թէ Աւետարանը չեն հասկանար, թէ ուրիշ նկատում մը ունին, թէ . . . ինչեկցէ, մեղ ինչ փոյթ, անոնց համար մեր աւանդը նենգեմք, մեր հաւատքը փոխենք, պատմութիւնը խորհուրդենք, քաւ լիցի . նորա ինչ կուղեն թող ասեն, մեր, մերը սինդ ընենք : Հերիք է այդ յիմարութիւնը, հերիք է որ մինչև ցարէ տոտ ինչե՞ր կորուսնէք :

Միթէ մեք չեմք կարգար Առաքելոյն առ Կորնթական գրածը . ուր հաց և օրհնութիւն բաժակ կանոնանէ, բայց և քանիչի կերպիւ նորա փրկադործութիւնը կուտացանէ : Արդ քանի որ Առաքեալը օրհնութեան բաժակ, բեկումն հացի և այլն կասէ, ինչո՞ւ մեր քննադատը Մարտանանցի բառերն կըրտալի :

Մեր քննադատը սովորաբար բառէն ալ կըրտակալի երբ . ինչ յորդորդ հաւատք, որ ամեն հոգի կը շարժի : Մեր գիտեմք որ օրհնենք անգամ երկար սովորութեամբ հաւատաւորութիւն կըրտանէ : Այլ է առանց հե

յեկեղեցի իջնելով:

Տարակույս չկայ թէ իրաց այս ձախորդ վիճակէն ծանր խռովութիւն մի պիտի ծագի. զոր գրգռելու վերայ է մեր առժամանակեայ հոգեւոր հովիւը: Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանը խաղաղարար պաշտօնիւ մը յուղարկելով մեզ ըզրիշեալ եպիսկոպոսը, անշուտ մեծապէս սխալեցաւ: Քանզի միթէ խոհեհունութիւն է փորձեալն կրկին փորձել. միթէ արգարութեան և հայրական վերատեսչութեան արգելքն է այնպիսի եկեղեցական մի յուղարկել մեզ, որ ուր որ գացած է խռովութիւն սերմաներ և իրեն գէտ բողոքներու պատճառ տուեր է: Ամասիա, Պանտրմա, Պալքէսէր և գուցէ ուրիշ քաղաքներ կրնան վկայ լինել մեր գրուցածներուն. որոց վերայ՝ յետ այսորիկ, իզմիրն ալ պիտի յաւերնայ:

Այս առթիւ հարկ կը համարեմք կրկնել այս տեղ զոր ինչազդասիրաբար հրատարակած եմք Արշալուսի Սեպտեմբերի 22 թուով:

Հայրենիք լրագրոյն 162 թուոյն մէջ Ամասիայէն գրուած նամակ մի կը կարգամք. որուն մէջէն հետեւեալ պարբերութիւնը կը քաղեմք:

«Գերա. Եղեւսեան սրբազանի իզմիր գնալուն ընդ ալ տեղոյս (Ամասիայի) ժողովրդեան մեծ ցաւ ուղարկուեց: Չարմանալի՜ բան. երէկ խռովարար համարուած եպիսկոպոս մի՛ այսօր ուշիմ, արթուն ճանչուելով, խաղաղութիւն վերահաստատելու պաշտօնով իզմիր կը յուղարկուի»:

«Կաղաչեմք ազգասիրաբար զգերա. Եղեւսեան եպիսկոպոսն՝ որ հայտարար ոգւով աշխատի սուտ հանել Հայրենիքն մէջ իրեն տրուած խռովարար ածականը և արգարացնել Պօլսոյ Պատրիարքարանի ընտրութիւնը՝ իւր խաղաղարար պաշտօնը օր յառաջ ի գործ դնելով, ինչպէս որ արժան է քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտի մը»:

Կրմիր լայնեմք զներկայ յօդուած մեր յաւելցնելով թէ Եղեւսեանին սնուարձակ յանդուգն մեծարանութիւններն կը պարտին ի բերանս տղայոց՝ յորոց չընկալաւ ալ միշտ: Լսածնուս նայելով՝ ասոնց կը պատմէ եղբր թէ 5-6 վաղ ազլ ընել տուեր է դաւառաց մէջ, ուր ազգային պաշտօնիւ գացած է. հետեւաբար...

Արդ իշեալ եպիսկոպոսին այսպիսի և ասոնց նման ազգամիտ խօսքերն և յանդուգն ըն-

դինակի անուշադրութեամբ գոյացած սովորութիւնը, ալ է գերազանց հիշմանի մի սկզբն առած, ընդունուած և յաճախ կրկնութեամբ երկար դարերով սովորութիւն եղած բան մի: Եկեղեցական պատմութեան հեղինակը իւր գրքով կը նշուի որ Եկեղեցւոյ խորհուրդներն Հայաստանեայց եկեղեցին ի քրիստոսի և յայտաբերեց անոր ուսած, և նոյնը սովորութեամբ, յարատե կատարելով մինչև ցարդ հասուցած է. ուրիշն պարտն քննադատը թող քիչ մի խորհի՜ դիտարկ. հասար թէ ինքն ինչ մարտութեանց մէջ ինկած է. և նախ քան զայլ ըստ ինքնին թող գտնէ կամ ճշմարիտ բարեկամ մը զատաստանին նիւթարէ իւր անձը:

Այս անտրութեան համար քննադատին գիտցածն առեւին բնութեւն ի նոյն գրքին մէջ, նմանապէս ձեռնադրութեան և վերջին օժան համար անկէ աւելին ասոնց կառնորութիւն չկար: Պ. քննադատը վերջին օժան համար խօսած ասոնն ալ կը խոստովանի որ ազգաց սովորութիւնք այժմ քիչ շատ կը տարբերին Ասորիոյ սովորութիւնէն, որով իւր խօսքին համեմատ ինքզինք կը դատաւարարէ իւր բողոքական. քանզի ասել է, որ կար ժամանակ մի որ այժմեանէն տարբեր, այսինքն Առաքելական սովորութեամբ կը վարուէր Եկեղեցին:

Այս համառօտ բացատրութիւններէն և օրինակներէն կերել յայտնապէս որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն հակառակ չէ Միկրիսեղէի վ. Մուստօնեայի եկեղեցական պատմութիւնն, զոր ճշմարիտ Հայն իւր հատուց հատառտութեամբ արդէն ձեռագիրը կարգացեր ընդուներ և (կարծեմ առանց հեղինակին խի գիտութեան) գաղտնի մէջ զատախօսած էր. իսկ չկամ Հայը զայն խճճելու կերէ. և ինչ հոգ. միթէ այն կինաց գիրքը այն սրբութեան և աստուածամանութեան առաջնորդ Ս. Աւետարանը չարաչար չմկնեցին մարդիկ, և միթէ նորա պայծառութիւնը աղարտեցաւ, քաւ լիցի. այլ առաւել պայծառ փայլեցաւ և տարածեցաւ. քանզի ճշմարտութիւնը չձաճկուր:

Թացքը՝ դժբաղդարար, իզմիրի գաղղիական և յայն լրագրաց մէջ երկարօրէն հրատարակուած են: Յաւայի հրատարակութիւնք՝ որք Հայ եպիսկոպոս մի դատաւարտելով, հարկաւ Ազգին պատուոյն ալ զնա կը պատճառեն:

ՔԱՆԱՔԱՆ ԼՈՒՔՔ

Զմիռնիա, 1 Դեկտեմբեր:

Անցեալ կիրակիէն ի վեր՝ փոքրիկ ընդհատութեամբ, առատ անձրեւ ու փոթորկալից օդեր ունեցանք: Սակայն երէկ մթնոլորտը քիչ մը պարզուեցաւ և քանի մը ժամ պայծառ արեւ փայլեցինք: Այս օդը կը շարունակուի այսօր հանդերձ հիւսիսային հողմով:

Կ. Պօլսոյ Բաղաքական Ժողովոյն մնացեալ տասն անդամոց ընտրութիւնն Նոյեմբերի 23ին կատարուելով՝ հետեւեալ մեծարդոյ անձինքն քուից առաւելութիւնն ստացան:

Յարութիւն Էֆէնտի Գաբամաճեան քուէ 61	
Մանուկ » Մանուկեան 60	
Յակոբ » Խանտանեան 56	
Սարգիս » Արապեան 43	
Սիմոն » Նորատունկեան 42	
Պօղոս » Ժամակոչեան 41	
Սիմոն » Միքայէլեան 40	
Ասապայ » Իկիտպալեան 30	
Ստեփան » Խնդիրեան 35	
Միքայէլ » Մամիկոնեան 35	

— Օգոստոսի Սուրբ Զատեցաւ Օսմանիէ կարգին առաջին աստիճանի ակաճակաւ չքանչանք յուղարկելու Մար—Մահոն մարաշախոյն:

— Օսմանեան վեհա. կայսրը բարեհաճեցաւ ականակաւ մեծազին ժամացոյց մի ընծայելու Պօլսոյ Ռուսիոյ դեսպանատան առաջին թարգման մեծաշուք մօսիւ Օնու ասպետին:

— Յանցելում շաբաթու բարձրա. Մեծ—Եպարգոսը փառաւոր հացկերոյթ մի տուաւ Միշտոյային Յանձնաժողովոյն, որ կազմեալ է Շուէիէն անցնող նաւուց թօնէրթօններուն չափը որոշելու: Բաց ի յանդամաց յիշեալ Յանձնաժողովոյն և իւր խորհրդոյ քարտուղար մեծաշուք Չայեան Էլիաս Էֆէնտիէն, ներկայ էին այս կողմնքին արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսե. Ռաշիտ փաշան, իւր խորհրդոյ քարտուղար վսե. Ա. Գառաթէտօրօրին, վսե. Աարիֆի պէյը, վսե. Ալի Ռիզա պէյը և ուրիշ գլխաւոր պաշտօնատարք անձնք:

— Յունաց եկեղեցական և աշխարհական գըլխաւորաց գաղանի քուէարկութեամբ, Պօլսոյ նախորդ Պատրիարք ամենապատիւ տէր Յովնակիմ երկրորդ՝ Իքոմէնիքոս՝ այսինքն տիեզերական Պատրիարք ընտրուեցաւ ի Կ. Պօլսի:

Այս ընտրութեան ետեւ, Հելլենացոց դեսպանը փութացաւ Նորին Սրբաշնութեան երթալու ի շնորհաւորութիւն: Նմանապէս Ռուսիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանը և Անդղիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանը՝ իւրաքանչիւրը իւր տէրութեան դեսպանին շնորհաւորութեան յարգանքը մատուցանելու գնացին:

— Ազգային գերատանական խումբը՝ վերջացեալ ամսոյն 28ին չորեքշաբթի դիշեր՝ Կոյն Տիւրան երգախառն թատրերգութիւնը խիստ յաջողութեամբ ներկայացուցին ի թատրոնն ըլլաւնիւոյ: Երկուրթիմ՝ որ արտաքոյ կարգի և ի նպաստ պարոն Գարեգին Ռշտունոյ էր, յոյժ փառաւոր եղաւ, և թատրոնն լեցուն էր հայազգի հանդիսատես երկասարդներով և ափկիններով: Երբ ճանաչելով առաջին կարգի կատակերգու գերատանին արժանիքը, յօժաւամիտ փութացան իրենց համակրութեան և յարգանաց ապացոյց մի տալ:

— Հեռագիրը կը ծանուցանէ թէ Պաղէն մարաշախոյն ի մահ գատապարտեցաւ ի զինուորական յանձնաժողովէն, որ յատկապէս կազմուած էր նորա դատը տեսնելու: Մարաշախոյն շնորհ և թողութիւն խնդրելու համար աղերսագիր մատուցեց Մար—Մահոն նախագահին. որ ազգային երեսփոխանական Ժողովոյն յուղարկեց զնոյն աղերսագիրը:

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ

Բամպակը հանդարտութեան մէջ կը գտնուի Լիվրբուլէն հասած հեռագրական անյաջող լրացատնաւ: Այսօրուան արժեքը 435 շուրուշ է մեքենայով մաքրուած բամպակին համար:

Աֆիօն ևս թոյլ է և գիններն իջան: Այս շաբաթու միայն 20 կողով Գառահիսարի աֆիօն վաճառեցաւ 200 շուրուշի չէքին:

Փալամուտը կուզուի և 6000 կենդինարիշափ վաճառեցաւ 113—114 շուրուշի Անդղիոյ տեսաւ կը 132—134 լաւ տեսակը:

ՀԻՒՆՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍԵ

ԳԵՂԱՆՏՏԵ ՀՈՂՈՒԻԻ

ՋԱՆԱՅԻՆ ՀԻՒՆՆԴԻՆԻՆԻՔ

Մարդոյս ջղայն գրութեան (Դիւիթ) շատ յոգնած ըլլալը սովալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ զոր գրութեան վշտալի է յոյժ. վաճառի ուր գտնուէ և անոր գեղը՝ — Միակ դեղը այս է. քիչ խմ գինի, գարեջուր, և ոգեւոր ըմպելիք. և աւելի աղէկ կը լլաւ որ բոլորովին հեռանաւ առնոց, և ամենին շիտաւ. նմանապէս խոհեմ մի խմել, և անոր տեղ թեթեւ թէյով (չա) գոհ եղիք: Կարելի եղածին չափ մաքուր օր ծծէ ամեն գիշեր իմ դեղահաստերէս երեք կամ չորս հատ կը լլաւ, շատ միս կեր և համեմունքէ (սալա) հեռի կեցիք: Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշգրտութեամբ ի գործ դնելու ըլլաւ, միտքը շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինը առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաւ թէ ջղաց շարժումն ունեցար:

ՆԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԻՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ կը լլաւ շափէն աւելի ջրալից կը լլաւ կամ բուսական չէն ըլլալ, թէ բարձր կամ աւագը երկկամանց կը համին կամ թէ ունոց մեղքաւոր կը գոյնան մեղքին համապատասխանած մասը: Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլուէի դեղահաստերէս առնուլ տպեալ հրահանգաց համեմատ և անոր սպեղանիքը չափել երկկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը: Այս գործարանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ գեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան:

ՍՏԱՄՈՒՔԱՆ ԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ո՛ր և է գեղ մի չկրնար ստամոքսի գործութիւնը նորոգել և աղէկեցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահաստերը. որոնք անբախտաբար թեթեւ կամ վատթար կերակուրէ պատճառաւ բոլոր թիւն լուրիւն կը լլաւեն և կը հասնին ի լեարդն (ֆոքս ֆեյթը): Երբ գործողութիւնը կը կարգաւորեն. ջիղերու սաստիկ ձգտած (սթալ) դէպքերու մէջ սքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լեղի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միտ կը բժշկէ:

ԲՈՐԲՈՒՔԱՆ ԹՈՒՔԱՄԱՆՑ (ԴԻՍԵՆՏ) ՀԱՋ ԵՒ ՀԱՐՈՒՆԴԻՆ

Շնչաւորութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է: Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջինը շանքերը կրնան միշտ կարգաւորել Հոլլուէի հոգեպարար դեղահաստից միջոցաւ: Ասոնք շուտով կը դարմանեն արեան ուր և է առաջին անգամ անշարժութիւնը, կը թեթեւանայ խոցած շնչաւորութիւնը, կը բարեխառնեն շնչաւորութեան սաստիկ արագութիւնը և կը բողբոջեն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կը հաւաքուին գործելու: Այս դեղահաստերը՝ իրենց մաքրողական գործելու կը արբեն արեանը ամեն աղանդութիւններէն, և այս եղանակաւ կը զգորացնեն գրութիւնը (Դիւիթ) ընդգէմ ծիւղակի ախտի, շնչաւորութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց:

ՏԿԱՐԱՅԵԱԼ ՄԱՐԿԱՅԵԱՆ ԲԱՆԿԱՅՈՒԹԻՒՆԻՔ

Տկարայեալութեան, թուրութեան և ջղացաւորութեան դէպքերու մէջ, որոնք ուր և է բնական կամ գերբնական շափաղանցութեան յառաջ եկած են, այս դեղահաստից պաշտօնը և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարտողութիւնը կը լրահաստատեն, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանխուորէ, ջղայն գրութիւնը կը զգորացնեն, հիւանդին միտքը կը յարգարէ և վերապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ:

ՀՈՂՈՒԵՒԻ ԴԵՂԱՏՈՒՆԵՐ ԵՒ ԴԵՂԵՐ ԵՒ ԵՐԵՐԵ

Հոլլուէի դեղահաստերը ամենն օգտակար դեղերն են հիւանդութեանց համար: Շնչաւորութիւն, Յօդացաւորութիւն, Թոքացաւորութիւն, Մարմնային ախտ, Տեսաւորութիւն, Ցաւ, որովայնի, Խիթ (սաճ), Ջրգողութիւն, Միկրայեալութիւն, Հարբուղի, Անմարտողութիւն, Բարբոքում, Դիւրական ախտ, Գաղանգ, Ախտ ընդերաց, Թանջ (դիւիթ), Բարախիւն սրտի, Անկանխութիւնը կը խոյլ պարանոցի, Գար կամ խիճ միզաւոր, Վերնտուրութիւն, Նոցի, Մարմնային հիւանդութիւն, Տեսաւորութիւն, Գլխացաւորութիւն, Թիւն, Փողացաւ, Ափորդիտան ախտ, Խցողութիւնը:

Գիտե՛ք արժան է որ տպեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով որոցմ մէջ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ:

Այս դեղահաստերը, որ կը լլաւին Հոլլուէի բժշկին անմահ կերպարանութեամբ, կը վաճառեն իւր գործարանը ի Լոնտոն, Օքսֆորդ կուտած փողոցը թիւ 533, ի գին 1 և 1 ուկե շէլին, 2 3/4 և 4 1/2 շէլին տուփը, ըստ մեծութեան տիպի:

ԽՈՐԱԳԻՐ—ՄԻՐ ԼՐԱԳՐՈՅ

Գ. ԴԻՄԱՅ Գ. ՊԱՄԻՐԱՅԻՆ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՅՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ